

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Фіалко Наталії Анатоліївни
“Гуманізація вищої освіти: змістовно-функціональні аспекти”,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук
за спеціальністю 09.00.10 – філософія освіти**

Актуальність дисертації Фіалко Н. А. не підлягає сумніву, оскільки нинішня ситуація в соціокультурній, економічній та низці інших сфер суспільної життєдіяльності виявляє однобічність техногенної парадигми розвитку, спонукає до істотного коригування чинного статус-кво. Подолання означеного кризового стану з неминучістю передбачає перехід від обмеженого розуміння інноваційної діяльності в рамках технічного прогресу до її більш широкого соціокультурного контексту, в епіцентрі якого – істотна активізація і чітка орієнтація всієї інноваційної діяльності на соціальні цілі й потреби людини, на її творчий потенціал. У цьому контексті ґрутовного осмислення потребує покликання гуманітарної складової освіти як важливого чинника суспільних перетворень.

Як слушно зазначає дисерантка, дегуманізація і дегуманітаризація є об'єктивним наслідком функціонування техногенної цивілізації. Загалом у сучасному освітньому просторі відбувається інколи відверте, часом латентне й приховане, але завжди принципове протистояння гуманоцентризму та технологоцентризму. Потреба гуманізації соціальної сфери загалом, а освітньої зокрема й насамперед актуалізується також з огляду на панування спрошеного, редукованого підходу до цих суспільних аспектів. Означений феномен містить чимало смислових лабіринтів, колізій і лакун, предметна навігація в яких możliва лише за високого рівня світоглядної культури, критичного і рефлексійного свіtosприйняття.

Фіалко Н. А. влучно зауважує парадоксальність сучасної ситуації: попри те, що в результаті науково-технічної та інформаційної революції були

створені необхідні передумови для культурного зростання, але для особистостісного вдосконалення цей ресурс поки що використовується вкрай неефективно, недостатньо. Відтак, дослідники ледве не в один голос констатують, що ще ніколи людство не мало настільки значних можливостей для збагачення культурного всесвіту особистості, але водночас ніколи світоглядно-аксіологічний рівень людини не знаходився на настільки низькому щаблі.

Дослідження Фіалко Н. А. здійснене на розлогому методологічному фундаменті. Зокрема, в роботі використано такі методи: структурно-функціонального аналізу – з метою увиразнення структурних елементів освітньої системи і окреслення їхніх функцій у контексті потреби гуманізації вищої освіти; системний – для розгляду сфери освіти як цілісного соціального явища, утвореного взаємопотенціюючими елементами; діалектичний – для дослідження процесів і явищ освітньої сфери в розвитку і взаємозв'язку; єдності історичного та логічного – з метою з'ясування особливостей виникнення та закономірностей становлення уявлень про зміст і покликання освіти; індукції – для узагальнення з високим ступенем достовірності процесів, що визначають особливості генезису і пріоритети гуманізації вищої освіти.

Слід визнати, що дисертація Фіалко Н. А. вирізняється вагомими науковими здобутками. Зокрема, автор виразно аргументує тезу, згідно з якою завдання гуманізації полягає не в тому, щоб знівелювати чи звести до мінімуму технократизм, руйнування якого призвело б лише до депрофесіоналізації особистості; мета гуманізації вищої освіти досягається тоді, коли професійне мислення стає певною частиною внутрішнього світу особистості представника технічної інтелігенції, а не поглинає його цілком.

Фіалко Н. А. переконливо обґрунтувала положення, відповідно до якого каузальність кризових тенденцій сучасної освіти можна структурувати за такими тематично-проблемними аспектами: а) цивілізаційний розрив між орієнтацією освіти на передачу учням якомога більшого обсягу знань та

фізичною неможливістю його засвоїти; б) традиційна «підтримуюча» освіта та динамічний розвиток соціуму, який вважає парадигму «підтримуючої» освіти перешкодою, гальмом на шляху інноватики, креативності й загалом перспективізму; в) культурно-національна специфіка освітніх систем та вимога єдиних стандартів освіти, яку висуває все більш тотальній глобалізм.

Автор дисертації аргументовано доводить, що оскільки філософське освоєння світу розгортається як осягнення всезагального, то філософія виконує в освіті методологічну функцію, а визначення способу здійснення цієї функції складає предметне поле такого напрямку філософствування, як філософія освіти.

Фіалко Н. А. переконливо обґрунтовує тезу про те, що гуманітарне знання може бути визначене: по-перше, як світське, доступне розуму й створене людиною; по-друге, у зв'язку з ідеалом наукового пізнання в Новий час на підставі протиставлення природознавству (наукам про природу); потретє, у контексті формування нового ідеалу науковості в другій половині ХХ століття, а також гуманізації і обґрунтування гуманітарних аспектів природничих наук.

Автор вочевидь має рацію, коли стверджує, що такі форми гуманітарного знання, як історія, естетика, філософія являють собою не просто знання, а знання цінності того чи іншого об'єкта для людини. Цінності не лише визначають вибір суттєвого та несуттєвого, а й формують понятійний і категоріальний каркаси. Для гуманітарія аксіологічне ставлення до факту чи події має більше значення, ніж ціннісної нейтральне знання.

Варто погодитись із концептуальним наголосом, що основним завданням вищої освіти є підготовка фахівців для сучасного світового ринку праці, створеного за допомогою інформаційних технологій, але оскільки інформаційні технології поєднують світ переважно шляхом запровадження стандартів масової культури, яка культивує здебільшого поверхове відношення до світу, то актуалізується друге завдання вищої освіти – формування в молоді спроможності протистояти примітивізації мислення і

розвивати глибоке теоретичне, творче мислення насамперед через залучення до світу науки.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів полягає в поглибленому розумінні сутності, особливостей і закономірностей гуманізації вищої освіти, у розкритті її змістово-функціональних аспектів. Змістовна квінтесенція виконаного дослідження розширює світоглядні горизонти для систематизації уявлень про покликання, місію та ідеальну модель освіти, про цільові та аксіологічні пріоритети її функціонування.

Апробація роботи здійснювалася на методологічних семінарах та круглих столах Національної академії педагогічних наук України та на засіданнях відділу соціальних проблем вищої освіти та виховання студентської молоді. Основні теоретичні положення та практичні результати дисертаційного дослідження відображені у доповідях на низці конференцій: міжнародного і всеукраїнського рівня.

Основні результати дисертаційного дослідження відображені у 8 публікаціях у наукових фахових виданнях України в галузі філософських наук, одна з яких у виданні, що входить до міжнародної наукометричної бази даних РІНЦ.

В цілому дисертація Фіалко Наталії Анатоліївни є науково плідною, насиченою багатьма елементами наукової новизни на рівні як постановки проблеми, так і методології її аналізу та висновків. Положення наукової новизни обґрунтовані переконливо. Дисертація має істотне теоретичне й практичне значення. Висновки, сформульовані в дисертації, можуть слугувати теоретичною і методологічною основою більш глибокого, комплексного і системного аналізу гуманізації як буттевої парадигми не лише освітньої сфери, а й сучасної цивілізації загалом.

Мета, предмет і завдання дисертаційного дослідження сформульовані стисло, науково грамотно і взаємопов'язано. Дисертація вирізняється чітким соціально-філософським підходом до процесів гуманізації та гуманітаризації вищої освіти.

Дослідження Фіалко Н. А. вирізняється чіткою і логічною структурою подання матеріалу, неординарною авторською концепцією, мультивекторними висновками, які відкривають нові різнопланові перспективи у сфері соціально-філософського знання.

У цілому дисертація Фіалко Н. А. є актуальним, ґрунтовним, науково коректним, завершеним дослідженням, яке відзначається виразною науковою новизною і виконане на основі глибокого аналізу джерельної бази.

Позитивно оцінюючи подане на розгляд дослідження в цілому, слід все ж сформулювати декілька зауважень і побажань.

1. Слушно зазначаючи, що криза освіти та проблеми соціокультурної трансформації перебувають у тісній взаємодії, посилюючи і обумовлюючи одна одну, автор ухиляється від відповіді на очевидне в такому випадку запитання: наскільки освіта є функціонально суверенною сферою, тобто чи можна в принципі розраховувати на подолання кризи в освітній галузі за наявності загального кризового стану соціуму?

2. Погоджуючись з автором, що парадигмальний зсув, котрий охопив із середини ХХ століття основні сфери культури та соціальності, виявив себе в сфері освіти у вигляді кризи сенсу та змісту, Фіалко Н. А. подає розлогу палітру перспективних варіантів виходу з цієї кризи, але такий проектний підхід містить два недоліки. По-перше, не сформульовано принципи, на яких має відбуватися поповнення сучасної освіти смислом і змістом, адекватним викликам сьогодення, а відтак будь-яка пропозиційність автоматично позбувається концептуального стрижня і набуває суб'єктивістських ознак. По-друге, якщо криза справді обумовлена деякими парадигмальними зрушеннями, то чи можливо подолати й вплив на сферу освіти за умов продовження функціонування цієї парадигми?

3. У деяких принципових аспектах автор обмежується суто декларативним способом викладення положень, які насправді потребують розного аргументації. Наприклад, зазначаючи, що значною проблемою людства з часів розподілу праці залишається вузька спеціалізація, яка

призводить до звуження горизонтів людини, можливостей актуалізувати її багатоманітний потенціал, а це істотно суперечить і навіть заперечує стратегему гармонійного і всебічного розвитку особистості, автор наполягає, що на статус концептуальної альтернативи претендує людина як єдність багатоманітності, як сказав би Е. Морен, «*unitas multiplex*», тобто «багатоманітна єдність».

Можливо, Фіалко Н.А. і має рацію, але чому саме цей тип людини претендує на статус концептуальної альтернативи і чи спроможний такий умоглядний конструкт подолати інерцію, яка, за визнанням самого автора, існує ще з часів розподілу праці?

4. У дослідженні Фіалко Н.А. дещо порушено аргументаційний баланс у сфері критичного осмислення ключових проблемних аспектів. З одного боку, здійснено поліаспектний і водночас інтерпретаційно переконливий аналіз недоліків технократичного, дегуманізуючого і позитивістського підходів до суспільства загалом і освітньої сфери зокрема; з іншого ж боку, реальні й гіпотетичні недоліки гуманізації та гуманітаризації практично опинилися поза сфeroю дослідницьких інтересів, а будь-які проблемні явища і тенденції відрекомендованося автором лише як відхилення від автентичних канонів гуманізації та гуманітаризації. Сама ж гуманізація набуває бездоганного статусу, своєрідної теоретико-праксеологічної панацеї.

Втім, слід зазначити, що висловлені зауваження і побажання не заперечують актуальність, новизну, теоретичне і практичне значення розглянутої дисертаційної роботи і не піддають сумніву наукову цінність та дослідницькі здобутки дисертанта.

Тема роботи та її зміст співпадають. Наукова новизна та висновки корелюються з метою і основними завданнями. Дисертація оформлена відповідно до вимог. Автореферат своїм змістом відображає зміст дисертації, а його положення ідентичні основним положенням дисертації.

Подана до захисту дисертація Фіалко Н. А. „Гуманізація вищої освіти: змістово-функціональні аспекти” виконана на належно високому

теоретичному й методологічному рівнях, який відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567.

Таким чином, можна констатувати, що Фіалко Наталія Анатоліївна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.10 – філософія освіти.

Доктор філософських наук, професор,
Київського університету туризму,
економіки і права,
декан юридичного факультету

О.В. Фатхутдинова

Підпис Фатхутдинової О.В. засвідчує
Нач. відділу кадрів К.В. Вовкодав

